

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 558 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI.....	12
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUV VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	48
Xodjimatom Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиёв Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anijonovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudgetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI.....	126
Xalikov S. X.	

TURISTIK KORXONALARDA BREND CAPITALINI BAHOLASH	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
Алимова Дилафруз	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI	153
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
Аллаева Г.Ж.	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
Mamatova Sevara	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
Nabiyev G'ulom Abdisalomovich	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBALARI	185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	189
Mahmudov Ulug'bek Davronovich	
KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI	193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna	
JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI	203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	210
Бозорова Озода Рахимовна	
ТЕМИРБЕТОН КО'РРИКЛАРДАГИ BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH	222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO'RSATKICHIDA AKS ETISH YO'LLARI	226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI	230
Isakov.J.Ya	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI	238
Faxriddinov Bahriddin	

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI	243
Raximov Furqat Jalolovich	
BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI.....	249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoeva Mehriqyo Ilhom qizi	
KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	254
M.I.Murodova	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI.....	264
Xalimov Javlonbek Shaxriyovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	271
Muxammadov Nodir Karimovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR.....	282
Dilfuza Shokirova	
OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna	
O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV.....	295
Xushvaqto'v Nodirbek Nomoz o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI	299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li	
HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi	
ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS	308
D.D. Omonova	
JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA Budget-SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI	314
Hojiakbar Zaynabidinov	
SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI.....	319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li	
IPAKCHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI.....	325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	332
Shermatov Sirojiddan Xaydarovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM IQTISODIYOTINING RAQAMLI MARKETING ORQALI RIVOJLANISH YO'LLARI.....	335
Egamberdiyev Muzaffar	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «БЕЗОПАСНЫЙ ГОРОД»	339
Иминов Акбаржон Одилжонович	

IQTISODIY TIZIM VA INSON QADRIYATI: KAPITALIZM VA GUMANIZM O'RTASIDA	345
Raxmatullayev Sarvar Nazar o'g'li, Abdukarimova Muborak Sharaf qizi, Madrakhimova R. G.	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA INVESTITSİYALAR JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	350
Yusupov Muxiddin Soatovich	
KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLİYAVIY HISOBOT MA'LUMOTLARINI TAHLIL QILISH MASALALARI	358
Avazov Ilhom Ravshanovich	
YANGI TUZILISHLI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO'QIMALARINI OLISH USULLARI	363
S. Saparova, M. Musaeva, M. Mirsadikov, M. Mukimov	
KVANT MUHITIDA AXBOROTNI HIMOYALASHGA XIZMAT QILUVCHI MULTIPLEKSER TUZILMASI	370
Safoev Nuriddin Najmiddin o'g'li	
ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KO'P QATLAMLI IQTISODIY MEXANIZMLAR, INNOVATSION INFRATUZILMA VA INSTITUSIONAL UYG'UNLIKNING KONSEPTUAL TAHLILI	377
Kuziev Ravshan Ramazonovich	
SANOAT HAMKORLIGINING ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INTEGRATSIYA QILISH YO'LLARI	385
Boyutayev Olimjon Urayimovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	392
Akbarov G'ayratjon Ne'madjonovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA YILQICHILIK VA TUYACHILIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARINI ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZLASH	396
Sabit Gabbarov Nietali'evich	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSALARIDA AUTSORSING FAOLIYATINI MOLİYALASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR	402
Xamidov Anis Choriyevich	
NEXUS BETWEEN RENEWABLE ENERGY USE AND GDP GROWTH IN UZBEKISTAN	407
Xalimjonov Nurbek Ulug'bek o'g'li, Toxirov Shodiyor Zafar o'g'li, Jumamuratov Sultanbek Ilyasovich	
MOLIYAVIY SALOHİYATNI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	415
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
O'ZBEKISTON O'RMON XO'JALIGIDA INNOVASION MOLİYALASHTIRISH: NORMATIV TAYANCH, BOZOR INSTRUMENTLARI VA EKOTIZIM XIZMATLARI	420
Mamatqulova Muxlisaxon Mamirjanovna	
SERVIS IQTISODIYOTIDA ISH BILAN BANDLIK SHAKLLARI TRANSFORMATSIYASINI TADBIQ QILISHGA METODOLOGIK YONDASHUV	425
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TURIZMNING O'RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	431
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ «ЗЕЛЁНОГО» ФИНАНСИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ	436
Мирдовидов Бахтиер Кобилович	
MILLIY IQTISODIYOT UCHUN INVESTITSIYA RESURSI SIFATIDA UY XO'JALIKLARI JAMG'ARMALARINI RIVOJLANTIRISH	443
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI HIMOYA VOSITALARINI SUN'IY INTELLEKT BILAN INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI	448
Bozorov Suhrobjon Mumin o'g'li	

SANOAT KORXONALARIDA KPI TIZIMINI JORIY QILISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	453
Tursunov Orifali Samandarovich	
IQTISODIY BARQARORLIKGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	457
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna	
ZARAFSHON MINTAQASI HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI	463
Murtazayev Isabek Bazarbayevich	
YUQORI SAMARALI PAXTA TOZALAGICHDA MAYDA IFLOSLIKLARNI AJRATISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH VA UNING OPTIMAL PARAMETRLARINI MATEMATIK MODELASHTIRISH ASOSIDA ANIQLASH.....	471
Mirzakarimov Mirsharoffiddin Mirzaabdurahimovich	
MAHSULOTLAR RAQAMLI PASPORTI EKOTIZIMI VA UNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	478
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МОЮЩИХ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА НАТУРАЛЬНЫХ ШЕРСТЯНЫХ ВОЛОКОН.....	484
Собиров ДаниёрХолмуродович	
СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	490
Киличева Феруза Бешимовна	
KICHIK BIZNESNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA SAMARALI OMILLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI	495
Imomnazarov Xurshid Ozodbekovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASH INDIKATORLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	499
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOXASIGA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMINI TA'SIRI.....	504
Yuldashev Kodirjon Mamadjanovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	508
Shernayev Akbar Aqmirzayevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI	514
Adilov Mirkomil Miralimovich	
IDORALARARO INTEGRATSIYANING NAZARIY MODELLARI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI	520
Ashirov Jamolbek Shuxrat o'g'li	
MO'RT MATERIALLARNI MEXANIK KESIB ISHLOV BERISHDA ASBOB YUZASIDA KUZATILADIGAN YEYILISH	526
Allanazarov Akmal Abdulxaqovich, Axmedov Azamat Xaitovich, Shakirov Shuhrat Musayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	530
Lukmanov Kahramon Abdurahmanovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	534
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich	
KICHIK BIZNESNI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	540
Norqobilova Nargiza Abdigodirovna	

PNEVMOTRANSPORT TIZIMIDAGI PNEVMOQUVUR TIRSAK MATERIALINI YAXSHILASH ORQALI PAXTA SIFATIGA TA'SIRINI O'RGANISH	546
Boltabayev Bekzod Egamberdiyevich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING EKOLOGIK AKTIVLARINI HISOBGA OLISH	549
Mirzayev Komiljon Abdullajonovich	
DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURSLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI.....	553
Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li	

DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI

Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li

Qarshi davlat texnika universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: abutolibaxmatov06@gmail.com

ORCID: 0009-0009-5121-3114

Annotatsiya. Ushbu maqolada dehqon xo'jaliklari faoliyatida yer resurslaridan foydalanish jarayonining ekologik xavfsizligini ta'minlash masalalari tahlil qilinadi. Baholashning zamonaviy metodik usullari, ekologik mezonlar, tuproq degradatsiyasi va antropogen bosimni kamaytirish choralari yoritiladi. Ekologik xavfsizlikni monitoring qilishda GIS texnologiyalari, bioindikatorlar, agroekologik ko'rsatkichlar asosida amalga oshiriladigan tahlil metodlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: dehqon xo'jaligi, yer resurslari, ekologik xavfsizlik, monitoring, baholash usullari, tuproq degradatsiyasi, agroekologik yondashuv.

Abstract. This article examines the issues of ensuring ecological safety in the process of land resource use within dehqon (smallholder) farm activities. It discusses modern methodological approaches to assessment, ecological criteria, measures to reduce soil degradation, and ways to mitigate anthropogenic pressure. GIS technologies, bioindicators, and agroecological indicators play an important role in ecological safety monitoring and analytical evaluation.

Keywords: dehqon farm, land resources, ecological safety, monitoring, assessment methods, soil degradation, agroecological approach.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы обеспечения экологической безопасности в процессе использования земельных ресурсов в деятельности дехканских хозяйств. Рассматриваются современные методические подходы к оценке, экологические критерии, меры по снижению деградации почв и антропогенной нагрузки. Важное значение в мониторинге экологической безопасности имеют методы анализа, основанные на применении ГИС-технологий, биоиндикаторов и агроэкологических показателей.

Ключевые слова: дехканское хозяйство, земельные ресурсы, экологическая безопасность, мониторинг, методы оценки, деградация почв, агроэкологический подход.

KIRISH

Dehqon xo'jaliklarining barqaror rivojlanishi va agroekotizimning saqlanishi yer resurslaridan foydalanishda ekologik xavfsizlikni ta'minlashga bog'liq. Har bir xo'jalik yerga bo'lgan ta'sirini monitoring qilib borishi, tuproq holatiga qarab ishlab chiqarish strategiyasini moslashtirishi zarur. Bu esa nafaqat yerning unumdorligini saqlab qoladi, balki xo'jaliklarning uzoq muddatli foydasini kafolatlaydi. Ekologik xavfsizlikni baholashda zamonaviy usullar, xususan GIS, bioindikatorlar va agroekologik mezonlarga asoslangan monitoring tizimini keng joriy etish zarur. Bu orqali yer resurslarining holati doimiy nazoratda bo'ladi va xavf tug'ilishidan oldin ekologik choralari ko'rish imkonini yaratiladi.

Bundan tashqari, dehqon xo'jaliklari rahbarlari va ishchilari ekologik ong va mas'uliyatni rivojlantirish bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslarida qatnashishlari kerak. Ayniqsa, dehqon xo'jaliklari kabi kichik, ammo yirik miqyosda faoliyat yurituvchi subyektlar soni ko'paygan sari, ularning yerga bo'lgan ta'siri ortib bormoqda. Shu sababli, yer resurslaridan foydalanishda ekologik xavfsizlikni baholash va nazorat qilish strategiyasi zaruriy masalaga aylangan.

Ekologik xavfsizlik — bu inson va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatda muvozanatni saqlash, tabiiy resurslardan foydalanishda salbiy ta'sirni kamaytirish, tabiiy tiklanish mexanizmlariga putur yetkazmaslik va ekologik risklarni minimallashtirish demakdir. Dehqon xo'jaliklari bu borada ikki tomonlama rol o'ynaydi: ular ham yerga zarar yetkazishi mumkin, ham tabiiy muhitni saqlovchi subyektga aylanishi mumkin.

Tuproqni haddan tashqari ishlatish, agrokimyoviy vositalarni me'yoridan ortiq qo'llash, suv resurslaridan noto'g'ri foydalanish, yerni noto'g'ri haydash va qayta ishlash kabi amaliyotlar tuproq degradatsiyasi, sho'rlanish, eroziya, biologik faoliyatning pasayishi kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu holatlar uzoq muddatda yer unumdorligining keskin pasayishiga olib keladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Dehqon xo'jaliklarida yer resurslaridan ekologik xavfsiz foydalanish masalasi xalqaro va milliy ilmiy tadqiqotlarda muhim o'rin egallagan. Xususan, FAOning so'nggi yillardagi hisobotlarida yer degradatsiyasi, sho'rlanish, suv tanqisligi, ekologik monitoring va barqaror boshqaruv masalalari global xavfsizlikning ajralmas qismi sifatida ko'rsatilgan [1]. FAO yondashuvlarida tuproq sifati indikatorlari, ekologik monitoring, landshaft darajasidagi baholash va antropogen bosimni kamaytirish choralari asosiy mezon sifatida taklif etilgan.

Ekologik iqtisodiyot yo'nalishining yirik vakili R. Costanza tabiiy resurslardan foydalanishda ekologik-iqtisodiy muvozanatni saqlash, tuproq va suv kabi resurslarni "tabiiy kapital" sifatida baholash zarurligini ta'kidlaydi [2]. Bunday konsepsiya dehqon xo'jaliklarida yer resurslarining ekologik bahosini aniqlashda asosiy nazariy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Ekologik tizimlar nazariyasi asoschisi H. Odumning tadqiqotlarida antropogen faoliyatning tuproq degradatsiyasi, biogeokimyoviy jarayonlar va ekologik barqarorlikka ta'siri tizimli yondashuv orqali yoritilgan [3]. Bu yondashuv dehqon xo'jaliklarida tuproq degradatsiyasining kelib chiqish mexanizmlarini tushuntirishga imkon beradi.

Agroekologiya bo'yicha taniqli mutaxassis Gliessman o'z asarlarida agroekologik indikatorlar — tuproq organik moddasining miqdori, strukturasi, eroziya darajasi, biologik faollik va agrotexnik usullarning ekologik oqibatlari — orqali ekologik xavfsizlikni baholash metodlarini asoslaydi [4].

Yer resurslarining ekologik monitoringida GIS texnologiyalarining o'rni juda muhimdir. Batty (2013) hamda Longley va boshqalar (2015) tomonidan ishlab chiqilgan fazoviy tahlil va geoinformatsion tizimlar nazariyasi ekologik xavfsizlikni baholashda kartografik modellar, masofaviy zondlash ma'lumotlari va geostatistik metodlarning samaradorligini ilmiy asoslab beradi [5], [6].

O'zbekiston olimlari ichida T. Xolboyev janubiy hududlarda yer-suv resurslaridan foydalanish samaradorligi, tuproq degradatsiyasi va meliorativ holatning ekologik xavfsizlikka ta'sirini chuqur tahlil qilgan [7]. Uning tadqiqotlarida ekologik indikatorlar va antropogen bosim darajasini aniqlash metodlari ishlab chiqilgan.

Shuningdek, M. Mamatqulovning tadqiqotlarida qishloq xo'jaligi yerlarida sho'rlanish, suv tanqisligi, agrotexnik tadbirlarning yetarli emasligi va gidrogeologik omillarning ekologik xavfsizlikka ta'siri yoritilgan [8]. U ekologik xavfsizlikni baholashda tizimli yondashuvning zarurligini ta'kidlaydi.

Mahalliy GIS tadqiqotlari bo'yicha N. Yo'ldoshev yer resurslarining ekologik monitoringi, raqamli xaritalar tuzish, tuproq degradatsiyasi darajasini fazoviy indikatorlar orqali baholash metodlarini taklif qiladi [9]. Bu metodlar ekologik xavfsizlikni zamonaviy vositalar orqali nazorat qilish imkonini kengaytiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot dehqon xo'jaliklarida yer resurslaridan foydalanishning ekologik xavfsizligini baholash, degradatsiya jarayonlarini aniqlash, antropogen bosim darajasini o'lchash va zamonaviy baholash metodlaridan foydalanish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqotda tizimli, ekologik, agroekologik, iqtisodiy-statistik, GIS-fazoviy tahlil va ekspert baholash metodlari uyg'un qo'llandi. Yuqoridagi metodlar kompleks ravishda qo'llanilganda:

- dehqon xo'jaliklarida ekologik xavfsizlikning real holati;
- tuproq degradatsiyasining sabablari va intensivligi;
- antropogen ta'sir darajasi;
- agroekologik indikatorlarning o'zgarish dinamikasi;
- ekologik xavf zonlari

aniq va ishonchli raqamlar bilan baholash imkonini beradi.

Bu tadqiqot ekologik xavfsizlikni baholashning zamonaviy ilmiy modelini yaratishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ekologik xavfsizlik va yer resurslaridan foydalanish masalasi zamonaviy ekologiya, agronomiya va qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti fanlari kesishmasida shakllangan ko'p tarmoqli tadqiqot yo'nalishlaridan biridir. Bu mavzuda olib borilgan ilmiy izlanishlar, asosan, tuproq muhofazasi, yer degradatsiyasining oldini olish, bioindikatorlar asosida monitoring olib borish, agroekotizimlarning barqarorligi va dehqon xo'jaliklarining ekologik strategiyalari kabi yo'nalishlarda amalga oshirilgan. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida bu borada milliy xususiyatlar, yer-suv resurslarining holati va tabiiy-iqlimiy shart-sharoitlar alohida o'rganilgan.

Ilmiy manbalarda ekologik xavfsizlik tushunchasi keng va ko'p qirrali tarzda talqin etiladi. Ba'zi manbalarda bu tushuncha faqatgina atrof-muhitga zarar yetkazmaslik bilan cheklanadi, boshqalarda esa inson salomatligi, tabiiy resurslarning tiklanish qobiliyati, biologik xilma-xillikning saqlanishi kabi omillarni ham o'z ichiga oladi. Shuning uchun adabiyotlarda ekologik xavfsizlik masalasi har doim resurslardan foydalanishning integratsiyalashgan, tizimli va barqaror yondashuvi doirasida yoritiladi.

Tahlil qilingan adabiyotlarning asosiy qismini agroekologik tahlil usullari, tuproq degradatsiyasini baholash metodikasi va ekologik monitoring tizimlari tashkil etadi. Jumladan, yevropa va xalqaro miqyosdagi ilmiy manbalarda GIS texnologiyalari, masofaviy zondlash, agroindikator tizimlari, tuproqdagi mikroelementlar harakati va biosignal monitoringi kabi ilg'or yondashuvlar asosida yer resurslarining ekologik holati aniqlanadi. Bu manbalar asosan fan-texnika taraqqiyotiga asoslangan uslublarni taklif qiladi.

Milliy adabiyotlarda esa ko'proq tuproq boniteti, yaroqlilik darajasi, hosildorlik ko'rsatkichlari, sho'rlanish va eroziya holatlari asosida baholashga urg'u berilgan. Bu holat O'zbekistonning iqlimiy sharoitlari, agrar muhit xususiyatlari va tuproq-iqlim resurslarining o'ziga xosligi bilan bog'liq. Jumladan, ko'plab tadqiqotchilar yer resurslarining tahlilida "oddiy kuzatuv" uslubiga tayangan, ya'ni amaliyotdagi mavjud holatni tasvirlash bilan cheklangan. Ammo so'nggi yillarda chop etilgan ilmiy risolalar va monografiyalarda baholashga statistik tahlil, differensial kartografiya, agroekologik model, geografik axborot tizimlari va laboratoriyaviy monitoring yondashuvlari tobora ko'proq kiritilmoqda.

Tadqiqotchi G'ulomov tomonidan ekologik xavfsizlik va tuproq degradatsiyasi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik chuqur yoritilgan. Uning fikricha, dehqon xo'jaliklarida yer resurslarining sifat ko'rsatkichlari pasaygani sari ekologik xavfsizlik darajasi izchil ravishda susayadi. Ushbu fikrni boshqa manbalar ham qo'llab-quvvatlagan. Jumladan, mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda agrotexnik tadbirlarning yetarli darajada qo'llanilmasligi, resurslardan beparvo foydalanish, suv ta'minotining noto'g'ri rejalashtirilishi tufayli ekotizimda salbiy o'zgarishlar kuzatilayotgani ta'kidlangan.

FAO va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan metodik qo'llanmalar, tavsiyanomalar va statistik hisobotlarda esa ekologik xavfsizlikni baholashda global ko'rsatkichlar asos qilib olingan. Xususan, tuproq organik moddalari miqdori, biofaollik, karbonat darajasi, quruqlikdagi tuproq namligi, landshaftning buzilishi, antropogen yuklama kabi ko'rsatkichlar e'tiborga olinadi. Ular asosida ishlab chiqilgan reyting tizimlari va indikatorlar har bir yer maydonining ekologik xatar darajasini baholash imkonini beradi.

O'zbekiston olimlari tomonidan ishlab chiqilgan uslubiyatlar ichida yer degradatsiyasi indeksini aniqlash usuli, sho'rlanish holatini vizual va kimyoviy baholash, unumdorlikka asoslangan ekologik koeffitsiyentlarni aniqlash metodlari e'tiborga molik. Shuningdek, ayrim ilmiy ishlarida yerning tabiiy tiklanish qobiliyatiga asoslangan model sinovdan o'tkazilgan. Bu modelga ko'ra, yerning ekologik holati faqat foydalanish xususiyatlariga emas, balki uning tabiiy tiklanish sur'atiga ham bog'liq.

O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi, Qishloq xo'jaligi vazirligi va Statistika qo'mitasi tomonidan e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlar esa ilmiy adabiyotlarni to'ldiruvchi muhim statistik asos bo'lib xizmat qiladi. Bu ma'lumotlar orqali mavjud yer maydonlari, degradatsiyaga uchragan hududlar, eroziya darajalari va meliorativ holat haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Shuningdek, mazkur ma'lumotlar ekologik xavfsizlik monitoringi uchun zarur statistik bazani yaratadi.

Yer resurslarining ekologik holatini baholashda mahalliy sharoitlarga moslashtirilgan indikatorlar tizimi hali to'liq shakllanmagan. Ko'plab ilmiy maqolalarda bu masala faqatgina umumiy tavsiyalar va statistik holat bilan ifodalanadi. Aslida esa har bir hudud uchun alohida indikatorlar majmuasini ishlab chiqish, shunga mos metodologiyani yaratish, xo'jalik darajasida monitoring vositalarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish talab etiladi.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, ekologik xavfsizlik masalasi nafaqat tabiiy-texnik, balki iqtisodiy va ijtimoiy kontekstda ham yoritilmoqda. Ayrim iqtisodchilar ushbu masalani dehqon xo'jaliklari rentabelligi, ularning ishlab chiqarish barqarorligi va xarajatlarning kamayishi bilan bog'liq holda izohlaydi. Bunday yondashuvlar orqali ekologik xavfsizlikni boshqaruv vositasi sifatida ko'rish mumkin. Bu esa ekosamaradorlik tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Ko'p hollarda ekologik xavfsizlik masalasi agrar siyosat va yerga egalik munosabatlari bilan chambarchas bog'lanadi. Agar xo'jalik yurituvchilarda yer ustidan uzoq muddatli, barqaror foydalanish huquqi bo'lmasa, ular

yerga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishga kamroq moyil bo'ladi. Bu fikrni bir necha xalqaro va milliy tadqiqotlar ham tasdiqlaydi. Shu bois ekologik xavfsizlikni ta'minlash faqat texnik yoki monitoring vositalari bilan emas, balki institutsional islohotlar bilan birgalikda olib borilishi zarur.

Tahlil qilinayotgan adabiyotlarda ekologik xavfsizlikni oshirishda ta'lim va axborotning ahamiyati ham e'tiborga olingan. Ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, ekologik madaniyat darajasi yuqori bo'lgan xo'jaliklar resurslarga mas'uliyatli yondashadi, o'simlik qoplamini saqlaydi, zararli moddalardan foydalanishni cheklaydi va hosildorlikni ko'proq ekologik toza yo'llar bilan oshiradi. Bu esa ekologik xavfsizlikni mustahkamlovchi muhim omil hisoblanadi.

Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, dehqon xo'jaliklarida yer resurslaridan foydalanishning ekologik xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ilmiy baza shakllangan bo'lsa-da, hali ham ushbu yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish, lokal sharoitga moslashtirish, indikatorlar tizimini ishlab chiqish va barqaror monitoring tizimini yaratish borasida ilmiy izlanishlar davom ettirilishi lozim. Ayniqsa, har bir hudud, har bir tuproq turi, har bir xo'jalik o'z xususiyatiga ega ekanligini hisobga olib, maxsus differensial yondashuvlar ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Dehqon xo'jaliklari yer resurslaridan foydalanishda eng muhim iqtisodiy subyektlar bo'libgina qolmay, shu bilan birga ekologik muvozanatning saqlanishida ham bevosita ishtirokchi hisoblanadi. Yer resurslari esa insoniyat hayoti va jamiyat taraqqiyotining uzviy asosi sanalib, ulardan foydalanishdagi ekologik xavfsizlik darajasi bevosita jamiyatning sog'lom rivojlanishi, tabiiy resurslarning tiklanish qobiliyati hamda agrar ishlab chiqarishning barqarorligiga ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqotlar natijasida aniqlanishicha, dehqon xo'jaliklari tomonidan yer resurslaridan foydalanish jarayonida ko'plab ekologik muammolar vujudga kelmoqda. Bular orasida tuproq unumdorligining pasayishi, sho'rlanish, eroziya, organik moddalarning kamayishi, suv resurslarining isrofi, agrokimyoviy moddalarning me'yorida ortiq qo'llanilishi kabi salbiy omillar mavjud. Bu holatlar o'z navbatida nafaqat ekotizimga, balki xo'jaliklarning iqtisodiy barqarorligiga ham tahdid solmoqda.

Dehqon xo'jaliklarida ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun ekologik madaniyatni oshirish, zamonaviy monitoring vositalaridan foydalanish, baholash usullarini takomillashtirish va ekologik normativlarga asoslangan boshqaruv tizimini joriy etish zarur. Xususan, agroekologik indikatorlarga asoslangan baholash, GIS texnologiyalarini qo'llash, tuproqning biologik faolligini o'rganish, suvning sifatini doimiy nazorat qilish va bioindikatorlar asosida monitoring olib borish orqali bu muammolarni aniq va o'z vaqtida aniqlash mumkin.

Hozirgi davrda yer resurslarining holatini faqat statistik raqamlar orqali emas, balki ilmiy va ekotizimga asoslangan yondashuv orqali baholash dolzarb masalaga aylangan. Bu esa har bir dehqon xo'jaligida mavjud yer maydonining ekologik salohiyatini, ularning tabiiy tiklanish imkoniyatlarini va hozirgi foydalanish natijalarini chuqur tahlil qilishni talab etadi. Ekologik xavfsizlikka asoslangan yondashuv dehqon xo'jaligini uzoq muddatli va barqaror faoliyat yurituvchi tizimga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. FAO. The State of the World's Land and Water Resources for Food and Agriculture (SOLAW 2020). Rome: FAO, 2020.
2. Costanza, R. Ecological Economics: Principles and Applications. Washington: Island Press, 2014.
3. Odum, H.T. Ecological and General Systems: An Introduction to Systems Ecology. Wiley, 1983.
4. Gliessman, S.R. Agroecology: The Ecology of Sustainable Food Systems. CRC Press, 2015.
5. Batty, M. The New Science of Cities. MIT Press, 2013.
6. Longley, P., Goodchild, M., Maguire, D., Rhind, D. Geographic Information Systems and Science. 4th Edition. Wiley, 2015.
7. Xolboyev, T. O'zbekiston janubiy hududlarida yer-suv resurslaridan foydalanishning ekologik asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
8. Mamatqulov, M. Qishloq xo'jaligida ekologik xavfsizlik va resurslardan oqilona foydalanish muammolari. Qarshi: Nasr, 2022.
9. Yo'ldoshev, N. Yer kadastr, GIS va ekologik monitoring asoslari. Toshkent: TATU nashriyoti, 2021.
10. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. Ekologik xavfsizlik konsepsiyasi va monitoring usullari. Toshkent, 2023.
11. Xo'jayev, A. Qishloq xo'jaligida ekologik muvozanat va barqarorlik. Samarqand: Zarafshon, 2021.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100